

KennisCentrum
Natuur en
Leefomgeving

Jaarverslag KCNL 2018

jaarverslag KCNL 2018

22 februari 2019

Fotoverantwoording:

Pagina   Afbeelding

KennisCentrum
Natuur en
Leefomgeving

Jaarverslag KCNL 2018

22 februari 2019

Voorwoord

Het jaar 2018 stond in het teken van de Duurzame Verankering. Het KCNL heeft zich in 2018 primair gefocust op activiteiten om te komen tot een vanaf 2020 zelfstandig opererend KCNL. De activiteiten hiervoor benoemd zijn:

- Het Evalueren van de thema's en waar nodig aanpassen of verdiepen.
- Het Evalueren van de meerwaarde KCNL en committeren van partners aan grotere financiële en/of in kind bijdragen.

In 2018 zijn de thema en onderwerpen waarop het KCNL zichtbaar wil zijn en impact wil maken, versterkt. Het programma van het KCNL richt zich vanaf de start op de Ontwikkeling naar een Duurzame stad, voor de bebouwde omgeving) en de Ontwikkeling naar Maatschappelijk natuurbeheer, binnen de rurale omgeving. Met elkaar werken we aan het versterken van natuurwaarde en het herstel van biodiversiteit. Dit doen wij op onderwerpen als nature based solutions, klimaatadaptatie, bijen en biodiversiteit, agroforestry, natuur inclusieve landbouw en burgers bij natuurbeleving en –beheer. Nadat in 2017 deze thema's en onderwerpen voor een body of knowledge and skills (BOKS) zijn vastgesteld, was het in 2018 de opdracht om de inmiddels opgebouwde kennis te bundelen en aan de omgeving zichtbaar te maken, dat dit de onderwerpen zijn waarop het KCNL toegevoegde waarde levert.

Het KCNL als kennisplatform, met een infrastructuur van regionaal verankerde business developers en de programmamanager als landelijk boegbeeld, hebben in 2018 actief ingezet om het merk KCNL zichtbaar te maken. Op basis van de bundeling van kennis is de kennisdeling nadrukkelijk aangejaagd en ter hand genomen. Tevens is hard gewerkt aan het aanscherpen van het merkprofiel de communicatiestrategie. Daarnaast is startend vanuit de inhoud, het KCNL in 2018 heel nadrukkelijk aangesloten bij een aantal nieuwe samenwerkingsverbanden, zoals de Green Deal Natuurinclusieve Landbouw Groen Onderwijs, waarin het KCNL een coördinerende rol heeft gekregen; is in gezamenlijkheid met de overige groene Centres of Expertise en met de gezamenlijke Centra voor Innovatief vakmanschap gesproken met het Ministerie van LNV, over de bijdrage die de centra kunnen leveren aan de uitvoering van de Strategische Kennis en Innovatie agenda, zoals opgesteld door het Ministerie van LNV; is mede vorm gegeven aan de uitvoering van de Nationale Bijenstrategie en tot slot is samen met Vogelbescherming Nederland een EU Common Agricultural Policy subsidie aanvraag ingediend voor het bundelen en ontsluiten van kennis over weidevogelbeheer voor regulier en na- en bijscholingsonderwijs. Ook binnen de City Deal Waarden voor Groen en Blauw in de stad is het KCNL nog steeds actief.

In 2018 kon het kernteam door vacatures niet op volle kracht functioneren, desondanks zijn wederom vijf robuuste nieuwe projecten van start gegaan en zijn de lopende projecten kwalitatief goed uitgevoerd. De concrete opbrengsten uit de samenwerkingsprojecten komen steeds meer beschikbaar en blijken waardevol te zijn. De waardering van de werkveldpartijen over de samenwerking binnen de projecten ligt gemiddeld op 7.3 (op een schaal van 1-laag-10 hoog). De betrokkenheid van studenten Mbo en Hbo voldoet aan de wensen en ambities. De financiële realisatie voor het programma overall en binnen projecten specifiek loopt over het algemeen goed. De realisatie van projecten gemeten in tijd, blijft iets achter. De gewenste cofinanciering wordt gehaald.

In maart 2018 ontving het KCNL een prachtige terugkoppeling op de mid-term review; de totale toegezegde vier miljoen euro subsidie is hiermee veiliggesteld.

Op 5 juni 2018 is bij Places of Hope; een unieke expositie over de toekomst van Nederland, ingericht in het kader van Leeuwarden Culturele Hoofdstad wederom een partnerraadbijeenkomst gehouden. Dit keer voor een breder veld van genodigden. Ondanks de afstand, die voor velen een hindernis vormde, is de keuze voor deze locatie waardevol gebleken voor het aanhelen van de regionale contacten en de zichtbare programmatische aansluiting van het KCNL bij landelijke thema's.

Tijdens de partnerraadbijeenkomst van november, welke werd gehouden bij Van Hall Larenstein te Velp, is de wens voor gedragen 'eigenaarschap' nadrukkelijk door de partners uitgesproken. Ook dit biedt kansen die in 2019 verder worden uitgewerkt. Sinds 2018 bestaat het KCNL uit dertig strategische partners, die met elkaar willen samenwerken op strategisch niveau. Nieuw zijn toegetreden in 2018 als strategisch partner het Wellantcollege en Natuurmonumenten.

In 2018 heeft de programma manager samen met de business developers met alle strategische partners gesprekken gevoerd over de bestending van de samenwerking na 2020 met als denkkader het ontwikkelde model voor de business case KCNL 2.0. Dit waren goede gesprekken met bruikbare opbrengsten, waar in 2019 op wordt voortgeborduurd. De huidige samenwerking en de erkende meerwaarde die het KCNL hierin te bieden heeft, heeft geleid tot constructieve gesprekken met strategische partners, het Ministerie van LNV en Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek SIA over structurele financiering van de infrastructuur voor in ieder geval de komende zes jaren.

2019 zal voor het KCNL het jaar worden van Start-up naar Scale-up. Het jaar waarin de meerwaarde wordt verzilverd en de organisatie geprofessionaliseerd.

Leeswijzer:

- *Hoofdstuk 1 het jaarverslag beschrijft de Algemene terugblik op het jaar 2018;*
- *Hoofdstuk 2 behandelt de financiële stand van zaken met daarin opgenomen de realisatie van 2018 en de forecast tot en met 2020.*

Namens de Stuurgroep Kenniscentrum Natuur & Leefomgeving,

drs. P.C.A. van Dongen, voorzitter

Inhoud

Voorwoord	4
1 / Algemene terugblik op het jaar 2018	9
1.1 / Evalueren thema's en waar nodig aanpassen en doorontwikkelen	9
1.1.1 / Ontwikkelen van de body of knowledge and skills	9
1.1.2 / Het krachtiger neerzetten van het merk KCNL en uitbouwen van het kennisplatform	11
1.2 / Evalueren meerwaarde KCNL en committeren van partners aan grotere financiële en in kind bijdragen	13
1.2.1 / Business case KCNL 2.0	14
1.2.2 / Governance:	15
1.3 / Impact	18
2 / Financieel verslag tot en met december 2018 en forecast	21
2.1 / Resultaten in verslagperiode op programma niveau overall	22
2.2 / Organisatiekosten	24
2.3 / Kosten Business Development	25
2.4 / Financiële voortgang op thema	26
2.4.2 / Ontwikkelen naar een Duurzame Stad	27
2.4.3 / Ontwikkelen naar Maatschappelijk Natuurbeheer	29
2.4.4 / Nog in te zetten subsidie	32

1 / Algemene terugblik op het jaar 2018

Voor de terugblik op het jaar 2018 wordt gereflecteerd op de realisatie van het Jaarplan KCNL 2018, Duurzame Verankering. In het jaarplan waren op hoofdlijnen de volgende activiteiten gepland:

- *Evaluëren thema's en waar nodig aanpassen en doorontwikkelen;*
  - *Verder ontwikkelen van de body of knowledge and skills;*
  - *Het krachtig neerzetten van het merk KCNL en het uitbouwen van het kennisplatform;*
- *Evaluëren meerwaarde KCNL en committeren van partners aan grotere financiële en in kind bijdragen*
  - *Business case KCNL 2.0 en*
  - *Governance*

In de terugblik op het jaar 2018 zal vervolgens gereflecteerd worden op de impact die met de activiteiten gemaakt wordt. Dit wordt in dit verslag cijfermatig uitgedrukt op eerder vastgesteld *Key Performance Indicators*.

1.1 / Evaluëren thema's en waar nodig aanpassen en doorontwikkelen

Voor de Evaluatie van de thema's en de aanpassing van thema's over de doorontwikkeling van thema's stond gepland:

- Het ontwikkelen van een body of knowledge and skills en
- Het krachtiger neerzetten van het merk KCNL en uitbouwen van het kennisplatform

1.1.1 / Ontwikkelen van de body of knowledge and skills

Op het onderwerp Natuur inclusieve Landbouw is in 2018 een Green deal Natuur Inclusieve Landbouw Groen onderwijs gesloten met alle groene onderwijsinstellingen en een veelheid aan werkveldpartijen waaronder LTO en BoerenNatuur.nl, Inter Provinciaal Overleg, NAJK en natuurlijk het Min. van LNV en het Min. van Economische zaken. Het KCNL was vanaf aanvang betrokken bij de totstandkoming van deze deal, heeft in het overleg gezeten, heeft in het schrijfteam voor de tekst gezeten en heeft afspraken gemaakt met het Min. van LNV dat het KCNL de coördinatie op de uitvoering van deze deal ter hand neemt. De officiële ondertekening heeft tijdens de Manifestatie van het Groenpact op 16 januari 2019 plaatsgevonden en is verricht door de minister van LNV. Kennis en opbrengsten op onderwerpen als weidevogelbeheer, natte teelten, verwerking van groene reststromen (Bokashi, project dat in 2018 van start is gegaan), functie en beheer van veenweidegebieden worden naast een veelheid aan kennis, die ontwikkeld wordt door andere partijen, ingebracht, om via de leercirkels te ontsluiten en verder te ontwikkelen. Belangrijkste doel van de deal is dat de kennis over natuurinclusieve landbouw in het reguliere landbouwonderwijs een plaats krijgt.

Agroforestry en voedselbossen zijn in Nederland nieuwe vormen van landgebruik waar nog weinig kennis over is, maar wat door een aantal pioniers tot ontwikkeling wordt gebracht. Binnen het begrip agroforestry zijn grofweg twee hoofdlijnen te onderscheiden, de agroforestry in de vorm van natuurboeren, strokenlandbouw of meerlaagslandbouw, waarbij de voedselproductie met gebruikmaking van de natuurlijke systemen voorop staat. De andere stroming omarmt het voedselbos als plaats. Veelal in de nabijheid van de stad, waar in een bos, voedselproductie, naast recreatie een plaats krijgt en waarbij de maatschappelijke baten voorop staan. Door betrokkenheid van bepaalde groepen

burgers wordt gezondheid verhoogd, wordt sociaal isolement kleiner en sociale cohesie versterkt. Voedselbossen die op kleine schaal een bijdrage leveren aan de voedselvoorziening voor de stad of regio. Het KCNL heeft op het onderwerp agroforestry sinds 2018 drie projecten actief lopen. Gewerkt wordt aan vraagstukken over planvorming en landschappelijke inrichting; over teelttechnieken en processen op bedrijfsniveau tot verdienmodellen op bedrijfsniveau rekening houdend met de diverse afzetmogelijkheden.

De ontwikkelde keuzedelen voor het Mbo op het gebied van bestuivers en bijenkweek zijn in 2018 gereed gekomen, beschikbaar gesteld aan Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (S-BB) en ontsloten via de website van het KCNL (en Groen Kennisnet). Met het onderwerp Bijen en biodiversiteit is de eerste Groen KennisCarrousel uitgevoerd bij het Zone.college te Almelo. Met honderdvijfentwintig deelnemers kan ook hier worden teruggekeken op een zeer geslaagde bijeenkomst, die zeker zijn vervolg gaat krijgen op andere plaatsen in het land.

Klimaatadaptatie staat nog steeds bij veel gemeenten hoog op de agenda. In 2018 is het project Klimaatbestendigheid getoetst, het project Innovatie Klimaatkanalen en het project Innovatieve Klimaatstresstest uitgevoerd en afgerond. Ook binnen het project Limburg Water Klaar zijn veel waardevolle opbrengsten beschikbaar gekomen en ontsloten via de website van het KCNL. Het project Leren van Klimaatinnovaties is afgerond en door het Waterschap Rijn en IJssel zeer positief ontvangen. Gekeken wordt nog hoe dit project een vervolg kan krijgen.

Ook op het onderwerp Nature based solutions voor een leefbare stad zijn drie nieuwe projecten van start gegaan. Het project Groene Gezonde Wijken wat primair kijkt naar de effecten van groen op gezondheid en welzijn, klimaat en in tweede termijn biodiversiteit meeneemt om de invloed van de mate en kwaliteit van groen te kunnen meenemen. Daarnaast is het project Biodiversiteitsstresstest gestart. Dit project ontwikkelt nieuwe kaarten met behulp van GRID samengesteld uit diverse bronnen en databases om de biodiversiteit binnen de bebouwde omgeving visueel inzichtelijk te maken. Gemeentelijke beleidsmakers en politici kunnen dit instrument gebruiken om handen en voeten te geven aan de wens te 'vergroenen', zoals veelal in het coalitieakkoord staat geformuleerd. Het project Duurzame biodiversiteitsmonitoring is een proef, waarbij wordt onderzocht of studenten kunnen worden ingezet voor langdurig onderzoek naar de biodiversiteit in de bebouwde omgeving. Het mes zou hierdoor aan twee kanten snijden, studenten van groene scholen leren soorten te herkennen en tegelijkertijd wordt inzichtelijk hoe de populaties van insecten zich in Nederland ontwikkeld c.q. aan het uitsterven zijn.

Daarnaast is in 2018 vervolg gestart op het project Smooth Traffic Management, waarbij onderzocht wordt in welke mate mensen te beïnvloeden zijn met behulp van speciale navigatie software om andere verkeersroutes te kiezen, zodat de kwaliteit van de leefomgeving niet verder negatief, of minder negatief wordt beïnvloed.

Om de kwaliteit van het landschap in de rurale omgeving te verbeteren zijn projecten als Steengoed, Circulair Uiterwaardenbeheer van start gegaan. Beide projecten richten zich op een duurzaam rivier systeem, waar uiterwaarden onderdeel van zijn. Bij Steengoed wordt onderzocht hoe oude steenfabriek terreinen een goed inpasbare herbestemming kunnen krijgen, waarbij waterveiligheid en ontwikkeling van ecologische waarde gepaard gaan met de ontwikkeling van economische waarde. Het project Circulair Uiterwaardenbeheer is onderdeel van het veel grotere Meerjarig investeringsplan Rivier Klimaatpark IJsselpoort. Het idee is in eerste aanzet ontwikkeld door Natuurmonumenten en is door Rijkswaterstaat, omliggende gemeenten en Waterschap Rijn en IJssel opgepakt.. Binnen dit project wordt onder meer een *serious gaming* instrument ontwikkeld om oplossingsrichtingen vooraf door te kunnen 'rekenen'.

In september 2018 is een tussentijdse evaluatie uitgevoerd op het project Systeem Benadering Urban Green. Omdat het project Systeembenadering Urban Green de grootste omvang van alle lopende projecten heeft en de realisatie van met name het werkveld sterk achterblijft, is in overleg met de stuurgroep besloten in september op basis van de cijfers tot en met trimester 2 van 2018, een tussentijdse evaluatie op dit project te houden. De projectleiders hebben advies ontvangen om meer focus aan te brengen in de activiteiten, meer aandacht te hebben voor het ophalen en delen van concrete resultaten, de onderwijsproducten structureel te toetsen op de kwaliteit, het beheer aan te scherpen door te gaan werken met werkpakketten en het eigenaarschap (hierop) te verstevigen. De tussentijdse evaluatie in deze vorm is voor de eerste keer ingezet en is uitermate nuttig gebleken.

Een aantal projecten hebben in 2018 verlenging voor de uitvoeringsperiode aangevraagd. Gebleken is dat om diverse redenen, die variëren van onderbezetting bij onderwijspartners tot wisseling van personeel bij werkveldpartijen, vertraging opgelopen is in de uitvoering. Afhankelijk van de uitkomsten op de check of het project inhoudelijk impact weet te maken, is hier mee ingestemd.

In totaal zijn in 2018 voor ongeveer € 1mln aan nieuwe projecten ontwikkeld. Plan was € 1,5 mln aan nieuw project volume te ontwikkelen, maar door de onderbezetting binnen het team, is de ontwikkeling van nieuwe projecten achtergebleven. Tegen dit licht zijn wij tevreden met de ontwikkelingen.

1.1.2 / Het krachtiger neerzetten van het merk KCNL en uitbouwen van het kennisplatform

Voor de realisatie van deze van deze ambitie om het KCNL krachtiger neer te zetten als merk en om het kennisplatform uit te bouwen, waren een aantal doelstellingen omschreven. Hierbij is ingestoken op het offline profiel en online profiel.

In 2018 is met behulp van experts gewerkt aan een aangescherpte merk- en communicatiestrategie. De boodschap voor doelgroepen is aangescherpt en helder geformuleerd. Het KCNL is een kennisplatform waar kennis wordt ontwikkeld, ontsloten en gedeeld. Het KCNL faciliteert partijen in de transitie naar duurzamer beheer van het landschap. Als identiteit is vastgesteld: benaderbaar, snel schakelend, flexibel, laagdrempelig, persoonlijk. Hier is een passende beeldtaal (zie voorzijde jaarverslag) en pay-off bij gevonden. Het KCNL is de plaats waar stad natuur vindt; kennis praktijk vindt; bedrijfsleven onderwijs vindt en natuur mensen vindt! Het merk KCNL staat in den lande meer en meer bekend. Het KCNL wordt genoemd als een partij waar in samenwerking mooie dingen mee worden gedaan en waar men trots op is.

Offline profiel:

Het Beeldmerk van het KCNL aan alle projecten en activiteiten te koppelen.

In 2018 hebben wij hier zeker positieve stappen in gemaakt, maar helaas moeten wij nog steeds vaststellen dat er heel veel mooie activiteiten worden uitgevoerd, dat er heel veel mooie dingen gebeuren en tot stand komen, maar dat blijkbaar het nut om ook het beeldmerk van het KCNL daarin mee te nemen bij mensen in de projecten onvoldoende gezien wordt. Dit blijkt een lastig en taai proces wat verschillende oorzaken heeft. Uit gesprekken met projectleiders, lectoren en docentonderzoekers, blijkt veelal dat zij sterk gericht zijn op het halen van goede projectresultaten, wat natuurlijk ook voorop moet staan, maar dat het uitdragen van successen of het genereren van exposure niet in hun genen zit. Studenten en docenten zijn zich veelal niet bewust van het feit dat zij werken in een KCNL-project. Het vereist voortdurend benadrukken van het gezamenlijk belang om hier verandering in te krijgen.

Het organiseren van kennisdeelbijeenkomsten

Het KCNL geeft invulling aan haar rol van kennisplatform door het aanjagen, faciliteren en organiseren van kennisdeelbijeenkomsten. In januari 2018 is in Weert een kennisdeeldag georganiseerd met als titel "De klimaatbestendige stad". Opbrengsten uit verschillende projecten zijn hier door middel van lezingen en workshops gedeeld met hondervijftig deelnemers. De bijeenkomst was een groot succes en heeft in 2019 een vervolg gekregen.

In Noord-Holland heeft het KCNL een grote bedrage geleverd aan het congres Groen Kapitaal. Nieuwe doelgroepen kwamen in beeld. De samenwerking binnen het Groen Kapitaal heeft er inmiddels toe geleid dat door diverse partijen in de provincie Noord-Holland een manifest is ingediend om invulling te geven aan het Deltaplan Biodiversiteitsherstel. Nadrukkelijk is in deze plannen de rol van kennisinstellingen voor de gewenste scholing en bijscholing, onmisbaar voor de realisatie van doelstellingen, opgenomen.

Het KCNL, tezamen met het CoE Agro Dier, vertegenwoordigde tijdens het Landelijk congres van de Vereniging Hogescholen het praktijkonderzoek.

Het KCNL stond op 14 juni vertegenwoordigd op de beurs tijdens het Jaarcongres van de Vereniging Nederlandse Gemeenten te Maastricht. De aanwezigheid op deze beurs heeft geleid tot diverse vervolg afspraken met wethouders voornamelijk uit Limburg.

De partnerraadbijeenkomst op 6 juni bij Places of Hope, was zoals gezegd gekoppeld aan de expositie aldaar, omdat de onderwerpen die gepresenteerd werden, allen gezien kunnen worden als opgaven voor het KCNL. In veel van de daar gepresenteerde projecten, zoals Holwerd aan Zee, Better Wetter en Natuur inclusieve landbouw, participeert het KCNL. Voor de bijna 70 deelnemers was dit een uitgesproken kans om de activiteiten van het KCNL te presenteren en verder te praten over de toekomst van het KCNL.

De tweede nationaal georganiseerde dag voor ondertekenaars van de Nationale Bijenstrategie is mede door het KCNL georganiseerd. Het KCNL leverde daarnaast de dagvoorzitter voor deze bijeenkomst. Het KCNL neemt, voortvloeiend uit haar actieve betrokkenheid bij de Nationale bijenstrategie, namens het groene Mbo en Hbo onderwijs, deel aan de klankbordgroep van het project 'Kennisimpuls Bestuivers' en het project 'Groene Gewasbescherming' (opdracht van Min. LNV aan de WUR). Vanuit deze betrokkenheid ziet het KCNL er op toe dat het groene onderwijs op een passende manier wordt meegenomen in de kennisoverdracht. Tot slot is het interessant te vermelden dat op 6 juni 2018 door KCNL in samenwerking met Citaverde, de gemeente Venray en de gemeente Horst aan de Maas, het tweede Limburgs provinciale 'Bijensymposium' is georganiseerd.

Gepland was voor 2018 een kennisdeelbijeenkomst voor het project Veenweidevoedsel te organiseren. Deze bijeenkomst is verplaatst naar 5 april 2019.

Om het kennisdeling onder Mbo instellingen te stimuleren en beter te faciliteren is in 2018 geaccordeerd dat vanaf 2019 een systeem van Kennisdeelvouchers wordt ingevoerd. De Kennisdeelvouchers met een maximale hoogte van € 5.000 kunnen worden aangevraagd voor het uitvoeren van een grote in het bijzonder op het Mbo gerichte kennisdeelbijeenkomst bijvoorbeeld in de vorm van de Groene KennisCarrousel. De workshops tijdens deze bijeenkomsten putten uit de opbrengsten van projecten van het KCNL en moeten bijdragen aan de realisatie van de doelstellingen en ambities van het KCNL.

Online Profiel:

Website, en inzet social media en nieuwsbrief

In 2018 is een verbeterslag gemaakt om de projectopbrengsten op de website van het KCNL te plaatsen. Hiervoor zijn in de eigen organisatie afspraken gemaakt. Op basis van de vier maandelijkse tussentijdse rapportages wordt samen met projectleiders gezorgd dat concrete (tussentijdse) opbrengsten via de website openbaar beschikbaar komen. Door afspraken met Groen Kennis Net worden opbrengsten via

metadata weer opgepikt en komen via Groen Kennis Net en de digitale bibliotheek e-depot beschikbaar. Dit is een werkwijze die vanaf het begin in de organisatie is afgesproken, maar wat voortdurende aandacht vraagt om het in de routines van mensen te krijgen.

In samenwerking met een externe partij en met input van partners is in 2018 gewerkt aan het aanscherpen van de merk- en communicatiestrategie. De boodschap is: Het KCNL vormt de schakel tussen werkveld en onderwijs en onderzoek en maakt de verbinding tussen Wo, Hbo en Mbo. De infrastructuur van het KCNL biedt 'kennismakelaars', die partijen, regionaal en landelijk bij elkaar brengt, die weten wat er speelt, die organiseren dat de vraag of opdracht wordt aangescherpt, die mee waakt over de realisatie van het project en die zorgen dat opbrengsten worden gedeeld. We richten ons op complexe innovatievraagstukken, die leiden tot herstel van biodiversiteit, vergroten van natuurwaarden en anderzijds, aantrekkelijk en up to date onderwijs. Dit brengt ons tot de pay-off: Waar kennis praktijk vindt, Waar stad natuur vindt, Waar bedrijfsleven onderwijs vindt, Waar natuur mensen vindt. De hierbij behorende beeldtaal moet persoonlijk, dynamisch fris en integriteit uitstralen.

In het verlengde is ook een keuze gemaakt voor de te volgen digitale strategie. De door Groen Kennis Net nieuw te bouwen website is het communicatiemiddel van waaruit met doelgroepen gecommuniceerd gaat worden. De website moet de sfeer van 'call to action' uitstralen. Opbrengsten uit projecten, artikelen, nieuws over activiteiten en resultaten, worden vanaf 2019 via nieuwsbrief, twitter, facebook, linkedin, of mail actief vanuit de website met doelgroepen gedeeld.

Om nadrukkelijker onder de aandacht van onze doelgroepen te komen is tevens besloten in 2019 een magazine te maken, dat onder onze eigen relaties en de 2000 abonnees van vakblad Groen verspreid zal worden¹.

Om het merk KCNL in de komende jaren verder te laden zal door alle betrokkenen, nadrukkelijker dan nu nog het geval is, geframed moeten worden wat de bijdrage van KCNL in de samenwerkende activiteiten is.

1.2 / Evalueren meerwaarde KCNL en committeren van partners aan grotere financiële en in kind bijdragen

In 2018 is aan de hand van een ontwikkeld denkkader met bestuurders van alle strategische partners gesproken over de vraag hoe het KCNL na de subsidieperiode eruit moet gaan zien? Is het voldoende als we een beweging in gang hebben weten te brengen, of willen we de infrastructuur in stand houden? In het verlengde van deze vragen is in 2018 in gezamenlijkheid met strategische partners onderzocht worden, waar de grenzen van de bereidheid tot betalen voor de door het KCNL geleverde meerwaarde

---

¹ Vakblad groen verbindt, zoals zij zelf zeggen, kennis en kunde van professionals werkzaam binnen de fysieke leefomgeving met die van groenspecialisten en schrijft onder "Wie wij bereiken? "Onze groenplatformen informeren en inspireren: groenprofessionals, overheid (gemeenten, provincies, waterschappen, Rijk), politici, bedrijfsleven (bouw- en groensector, projectontwikkelaars), onderwijs- en kennisinstellingen, gezondheidssector en (landschaps-) architecten. Vakblad Groen is daarbij specifiek gericht op de groensector, zoals planners en beheerders bij overheden, landschapsarchitecten, hoveniers, natuurorganisaties en plantenkwekers.""

liggen. Realisatie op de overige aandachtsgebieden zoals genoemd in dit jaarplan 2018 zijn daarbij van doorslaggevend belang.

1.2.1 / Business case KCNL 2.0

De business case voor het in stand houden van de infrastructuur, gaat uit van de bestaande begroting en is getoetst aan de ervaring van vergelijkbare samenwerkingsverbanden. Het is opgebouwd als een multi-level verdienscenario, bestaande uit een vaste component voor de centrale organisatie en een flexibele component dat afhankelijk is van de ontwikkeling van activiteiten. Voor de Business case KCNL 2.0 met toelichting zie Bijlage Business case KennisCentrum Natuur en Leefomgeving 2.0.

De opbrengsten van de gesprekken bevestigen opnieuw dat er voldoende commitment is om met elkaar de infrastructuur intact te willen houden. Wel is het voor partners van belang hernieuwde afspraken te maken over wat te 'halen' en wat te 'brengen'? Voor het vaste deel geldt dat als strategische partners jaarlijks een vaste cashbijdrage gaan betalen, hier heldere afspraken tegenover moeten staan; daarbij zien met name de werkveldpartijen meer kans voor draagvlak in de eigen organisatie als vaste bijdrage afhankelijk gemaakt wordt van ontwikkelde samenwerkingsactiviteiten. Er moet voor alle partijen evenwicht zijn tussen enerzijds de bereidheid en het besef om te investeren in een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt (Human Capital Agenda Natuur en Leefomgeving) en anderzijds dat de investering ook een directe bijdrage levert aan de realisatie van de eigen organisatiedoelstellingen. Dit kan zijn in de vorm van bij- en nascholing van bestaand personeel, maar ook door vanuit de samenwerking nieuwe commerciële kansen te kunnen ontwikkelen.

Met de strategische partners is afgesproken, dat tijdens de partnerraadbijeenkomst van juni 2019 het programma inhoudelijk en de afspraken voor samenwerking, worden herijkt. De uiteindelijke afspraken zullen opgenomen worden in nieuw op te stellen samenwerkingsovereenkomsten.

Op basis van de positieve uitkomst van de mid term review van het KCNL eind 2017 en op basis van de eind reviews van de vier overige groene Centres of Expertise (CoE's) zijn in 2018 tussen de Groene Hogescholen, het Min. van LNV en Regie Orgaan Praktijkonderzoek SIA op bestuurlijk niveau afspraken gemaakt over een gezamenlijk CoE2.0. Ook voor de Centra voor Innovatief Vakmanschap (CIV's) worden tussen groene mbo-instellingen, het Min. van LNV, en werkgeversorganisaties gesprekken gevoerd voor een CIV2.0. In 2019 zullen deze afspraken hun beslag krijgen. De infrastructuur van de centra met de daarin opgebouwde verworvenheden worden ingezet om onder meer invulling te geven aan de Strategische Kennis en Innovatie Agenda van het Min. van LNV. Voor beide gremia (Hbo en Mbo) zijn afspraken voor een structurele financiering van de infrastructuur opgenomen.

Hiermee is de toekomst van het KCNL minimaal de komende zes jaar zeker gesteld.

Tezamen met Vogelbescherming Nederland heeft het KCNL een EU Common Agriculture Policy subsidie-aanvraag voor kennisdeling en ontsluiting op het gebied van weidevogelbeheer ingediend. Indien de aanvraag wordt toegekend zal het KCNL de coördinatie van kennisdeling over de groene onderwijsinstellingen voor haar rekening nemen. In maart 2019 zal duidelijk worden of deze aanvraag wordt gehonoreerd.

Om het aanboren van alternatieve geldstromen te stimuleren is in 2018 geaccordeerd dat vanaf 2019 een systeem van Stimuleringsvouchers wordt ingevoerd. De stimuleringsvouchers met een maximale hoogte van € 10.000 kunnen worden aangevraagd voor het schrijven van grotere subsidieaanvragen die aansluiten bij de doelstellingen van het KCNL. Beoogd wordt dat de vouchers werken als multiplier. Een van de voorwaarden is dat het KCNL in de grotere aanvraag wordt meegenomen/opgenomen voor het werkpakket kennisdeling.

In 2018 werd gewerkt met een maximale subsidiebijdrage van 20% in nieuw ontwikkelde projecten. De overige financiering werd opgehaald door in kind bijdrage van partners en cashbijdrage van partners of overheden als, provincies, gemeenten, waterschappen etc.

1.2.2 / Governance:

De partnerraad

De partnerraad bestaande uit strategische partners bestaat op dit moment uit 29 actief betrokken leden. Nieuw toegetreden in 2018 is het Wellantcollege en Natuurmonumenten.

Ook in 2018 is in juni en in november een bijeenkomst voor strategische partners georganiseerd.

In juni 2018 is de partnerraadbijeenkomst voor een breder veld van genodigden gehouden bij 'Places of Hope'; een unieke expositie over de toekomst van Nederland, ingericht in het kader van Leeuwarden Culturele Hoofdstad. Met één van de conservatoren van de expositie als moderator ontstond een levendig dialoog over de meerwaarde van het KCNL kan leveren aan het oppakken van maatschappelijke vraagstukken in samenhang met onderwijs en onderzoek. De locatie is ondanks de niet centrale landelijke ligging, waardevol gebleken, voor het aanhalen van de regionale contacten en de zichtbare programmatische aansluiting van het KCNL bij landelijke thema's. De opkomst met bijna 70 deelnemers is goed en de kwaliteit van de deelnemers hoog. De opbrengsten van deze partnerraadbijeenkomst zijn in box 1 te lezen.

Box 1.1. opbrengsten partnerraadbijeenkomst KCNL 5 juni 2018 Places of Hope

Een aantal algemene gedachten m.b.t. tot drivers voor innovatie werden naar voren gebracht.

- Voor sociale innovatie is een nieuwe manier van samenwerking nodig. De instituties (onderwijs, overheid...) zijn hier nog niet klaar voor.
- Willen we transitie, dan moeten we bewegen. Mensen bewegen alleen als urgentie voor henzelf wordt gevoeld.
- Er is wel behoefte aan randvoorwaarden en kaders voor de transitie. Dat moet van de overheid komen, EU of nationaal.
- Impact maken we door groene sector aan andere sectoren te verbinden; groen onder de aandacht te brengen bij andere domeinen niet groene domeinen.
- Het goed voorbereiden op de arbeidsmarkt wordt gezien als een verantwoordelijkheid van onderwijs en werkveldpartijen tezamen.

Het KCNL heeft een positieve bijdragen op de volgende punten:

- De verbinding tussen partners en de ontwikkeling van projecten komt veel makkelijker tot stand. Het geeft dus de mogelijkheid om laagdrempelig een project te starten en levert de kans om partnerschap te bouwen.
- De traagheid van het onderwijs zorgt voor moeilijke samenwerking. De werkwijze van het KCNL is een stap in de goede richting. Het KCNL jaagt aan. Bijvoorbeeld door het KCNL heeft de kenniswerkplaats vleugels gekregen.
- KCNL-projecten zouden voorrang moeten krijgen in het onderwijs.
- Het KCNL is laagdrempelig en makkelijk toegankelijk.
- Het KCNL kan het verschil maken, doordat het openstaat voor jonge mensen.
- Het KCNL stimuleert het doen van praktijkonderzoek met wederzijdse kennisdoorstroom: van werkveld naar onderwijs en andersom. Door praktijkonderzoek wordt de intrinsieke motivatie van student aangesproken. De student leert hierdoor makkelijker en vergeet minder.

- De aanpak van door onderwijs en onderzoek van vraagstukken en gebiedsopgaven vraagt om samenwerking met bedrijven, overheden en de lokale belanghebbende. Gebruik kennis uit fundamenteel en empirisch onderzoek, toets dit en breng dit verder in de praktijk. Er is al heel veel kennis, zorg dat dit gebruikt wordt.
- Het KCNL kan 'de bal goed rondspelen', kan het netwerk beschikbaar stellen, kan landelijk de verbinding maken en ook landelijk de opbrengsten delen.
- Het KCNL verbindt Mbo en Hbo en benut de niet te onderschatten waarde van het onderwijs bij de aanpak van regionale opgaven.

Kortom, de genoemde diensten van het KCNL (makelen en schakelen, kennisplatform, strategisch netwerk, praktijkonderzoek en up to date onderwijs) zijn de juiste taken en kansen. Partners onderschrijven, dat de door het KCNL ontstane samenwerking is van maatschappelijk belang, het is tevens efficiënt en effectief. Het KCNL voorziet in een publieke taak, dus overheid betaalt de overhead.

Bron: verslag partnerraadbijeenkomst KCNL 5 juni 2018 Places of Hope

Tijdens de partnerraadbijeenkomst van november welke werd gehouden bij Van Hall Larenstein te Velp, werd wederom vanuit casuïstiek besproken over de activiteiten van het KCNL en werd te doen gebruikelijk bij partners opgehaald hoe de verdere doorontwikkeling van het KCNL eruit zou moeten zien. Tijdens deze bijeenkomst is de wens voor gedragen 'eigenaarschap' nadrukkelijk door de partners uitgesproken. Afgesproken hier in 2019 nadrukkelijk ruimte aan te bieden.

Box 1.2. opbrengsten partnerraadbijeenkomst KCNL 6 november 2018 Van Hall Larenstein

Tijdens de gesprekken in de workshops ging het gesprek onder meer over de 'hamvraag' of in deze projecten en samenwerking ook was gerealiseerd zonder het KCNL? Vastgesteld wordt dat uniek voor het KCNL is, de verbinding die worden gemaakt tussen het Mbo en Hbo, de landelijke schaal en de betrokkenheid van een lectoraat bij ieder project.

De opbrengsten van de middag worden onderstaand samengevat:

- Algemeen wordt gezien dat het KCNL zorgt voor betrokkenheid van veel partijen wat anders niet was gelukt.
- Een extra oproep werd gedaan om in te blijven steken op betrokkenheid van mbo-studenten en -docenten bij projecten.
- De komende tijd zal verder worden gepraat vanuit thema's en inhoudelijke agenda's, inclusief de agenda van LNV over de doorontwikkeling van het KCNL.
- Betrokkenheid van partners is nodig voor deze doorontwikkeling. Het programmamanagement wordt aangespoord om blijvend partners sterk te betrekken bij het KCNL, zodat eigenaarschap groeit.
- In dit kader wordt benoemd de kansen en mogelijkheden te verkennen, die er liggen om verbinding te maken tussen regulier onderwijs en de kennisbehoefte bij werkveld en andersom de aanwezige kennis bij werkveldorganisaties te benutten bij activiteiten van het KCNL. Bijvoorbeeld door aan te sluiten bij de in ontwikkeling zijnde SBB-Academie.
- Daarnaast is voorgesteld is om met een groep gelijk 'getypeerde' partners op thema's door te praten. Bijvoorbeeld rondom natuurinclusieve landbouw. Inventariseren: Waar is behoefte aan? Wat is er al? Wat is nog nodig?
- Tot slot is voorgesteld om thematische kennisdeelbijeenkomsten te organiseren, waarbij projecten die op inhoud aanvullend zijn aan elkaar bij elkaar worden gebracht.

Bron: Verslag partnerraadbijeenkomst KCNL 6 november 2018

Stuurgroep

De stuurgroep is in 2018 vijf keer bijeengekomen. Daarnaast is de stuurgroep aanwezig geweest bij de partnerraadbijeenkomsten en heeft diverse malen via de mail afstemming over bepaalde onderwerpen plaatsgevonden. Binnen de stuurgroep is ook in 2018 constructief en structureel samengewerkt. De stuurgroep creëert meerwaarde voor het KCNL. Zo zijn het Jaarplan KCNL 2018 en het Jaarverslag KCNL 2017 vastgesteld en wordt strikt toezicht gehouden op de kwaliteit van de uitvoering van het programma. De trimestercijfers worden periodiek behandeld. In de rol van toezichthouder op het behalen van de beoogde resultaten, zijn aanvullende procesafspraken gemaakt. In 2018 heeft de stuurgroep de opdracht gegeven tot de uitvoering van een interne audit op het project Systeem Benadering Urban Green. Ook is instemming gegeven aan een aangepaste presentatie van organisatiekosten in de begroting en het verslag vanaf 2019. Om een zuiverder beeld te schetsen voor de business case is een sterker onderscheid gemaakt tussen vaste kosten welke direct gekoppeld zijn aan activiteiten voor business development. Omdat partnerraadbijeenkomsten een netwerkfunctie hebben die als meerwaarde door partners wordt gezien, is ook deze 'kostenpost' in de verantwoording verplaatst van organisatie naar business development. De negen stuurgroepleden zijn een evenwichtige afspiegeling van de bij het KCNL betrokken strategische partners. Binnen de bezetting van de stuurgroep hebben zich in 2017 twee personele wijzigingen voorgedaan. De samenstelling is nu als volgt:

Tabel 1.1 Stuurgroep KCNL

Naam	Vertegenwoordiger	Organisatie
Drs. P.C.A. van Dongen voorzitter	Hbo	Voorzitter CvB Van Hall Larenstein
Ir. G. van Oosten	Hbo	Vestigingsdirecteur locatie Delft, Hogeschool Inholland
E.M.A.M. Roozen	Werkveld Groene sector	Directeur Vereniging van Hoveniers en Groenvoorzieners
Ing. J. Lourens, MBA	Werkveld Watersector	Directeur Waterschap Rijn en IJssel
Dr. Ir. H.H. Bartelink	Werkveld Bos-, Natuur-, terreineigenaren/-beheerders	Directeur-bestuurder LandschappenNL
Ing. A. Datema	Werkveld Agrarische collectieven	Voorzitter BoerenNatuur.nl
R. van Tilburg	Mbo	Voorzitter CvB Clusius
Drs. A. Christoph, MBA	Mbo	Lid CvB CITAVERDE College
Ir. E. van der Strate	Werkveld Ingenieurs	Manager Klimaatadaptatie Tauw BV

Kernteam

Door diverse redenen was het kernteam in 2018 niet op volle sterkte. Vanaf september 2018 was de bezetting weer compleet. De nieuwe leden zorgen voor nieuwe energie, creativiteit en enthousiasme binnen het kernteam. Na een periode van inwerken, zijn de nieuwe leden volledig aangehaakt en actief in de regio.

Voor 2018 stond in het Jaarplan KCNL 2018 Duurzame Verankering benoemd, de organisatie verder te professionaliseren in termen van effectiviteit en in termen van efficiency ten einde slagvaardig te zijn en overheadkosten uiteindelijk tot het strikt noodzakelijke kunnen beperken. De professionalisering richt zich op het sturen op deliverables en impact, samenwerking en vergroten zelfsturen, omgevingsbewustzijn en ondernemerschap van projectleiders en het vergroten van accuratesse en het bewustzijn van financiële verantwoordelijkheid.

Door de eerder genoemde discontinuïteit binnen het kernteam zijn deze doelen niet volledig gehaald. In 2019 zal deze slag alsnog gemaakt moeten worden.

Tabel 1.2. Kernteam met business developers per regio

Gebied	Programmamanager	Organisatie
Landelijk management	Ir. Evelyne van Dongen	Van Hall Larenstein
Regio	Business developer	Organisatie
Friesland, Groningen Drenthe	Pieter van der Werff	Nordwin College
Noord-Holland, Flevoland	Ir. Rosemarie Slobbe	Clusius College
Noord-Brabant, Limburg	Ing. Ger van Laak	CITAVERDE College
Metropoolregio Amsterdam, Utrecht	Ir. Wietske van Dijk*	Aeres Hogeschool
Overijssel, Gelderland	Ing. Freek Rurup*	Van Hall Larenstein
Zuid-Holland, Zeeland, Groene Hart	Ir. Nick Pruijn*	Hogeschool Inholland

*nieuwe business developer

Overige allianties en succesvolle samenwerking

Het KCNL is nog steeds actief binnen de City Deal ‘Waarden van Groen en Blauw in de Stad’, is mede ontwikkelaar en ondertekenaar van de Nationale Bijenstrategie en is mede ontwikkelaar van de Onderwijs deal Natuurinclusieve landbouw. Het KCNL heeft in 2018 van het Min. van LNV, de opdracht gekregen, vanaf 2019 de coördinatie op de Green Deal Natuurinclusieve Landbouw Groen Onderwijs voor haar rekening nemen. Samenwerking is gevonden met de Climate Adaptation Services (Min. I &M) en in de regio’s met verschillende provincies.

In 2017 heeft het KCNL de Nationale bijenstrategie medeondertekend. In 2018 heeft het KCNL zitting hebbende in de werkgroep, vormgegeven aan de tweede nationale bijeenkomst in het kader van de Nationale bijenstrategie. Een van de business developers van het KCNL was tevens de dagvoorzitter van deze geslaagde dag.

1.3 / Impact

Het KCNL draagt bij aan de realisatie van de Rijksnatuurvisie 2014, Natuurlijk Verder! en de Human Capital Agenda Natuur en Leefomgeving. Concreet betekent dit dat het KCNL werkt aan het creëren van oplossingen die bijdragen aan het vergroten van natuurwaarden en herstel van biodiversiteit. Impact wordt gemaakt als de oplossingen hun doorwerking vinden in de beroepspraktijk. Door de samenwerking in de projecten die tot stand komt vanuit co-creatie en waarbij de vraag uit het werkveld dient te komen, ontstaat eigenaarschap over uitkomsten en wordt gestuurd op praktische toepasbaarheid.

Bovendien wordt geïnvesteerd in *up to date* en aantrekkelijk onderwijs, waarbij de aansluiting tussen het onderwijs en de beroepspraktijk wordt verbeterd. Het onderwijs innoveert door te werken aan innovatievraagstukken, die vragen om nieuwe kennis, nieuwe skills en een andere houding.

In ieder samenwerkingsactiviteit/project wordt aan de ‘voorkant’ gestreefd naar betrokkenheid van de ‘4-O’s’: ondernemers, maatschappelijke organisaties, overheden (tezamen de werkveldpartijen) en onderwijs en onderzoek.

- *Werkveldpartijen: probleemeigenaren en experts;*
- *Onderzoek: Lectoraat bestaande uit lectoren en docentonderzoekers voor het inbrengen van de state of the art kennis, om de validiteit van het praktijk onderzoek te borgen en het onderzoek uit te voeren;*
- *Studenten verbonden aan Hbo: in de vorm van projectonderwijs, stageopdracht of afstudeeropdracht;*

- *Studenten verbonden aan het Mbo: in de vorm van projectonderwijs, stageopdrachten of examenopdrachten;*
- *Docenten Mbo en Hbo: professionalisering en innovatie van het onderwijs;*

Ondanks de niet aflatende inspanning van de organisatie om Mbo studenten en docenten betrokken te krijgen, blijft dit weerbarstig.

In het belang van het Mbo is in 2018 de Groene KennisCarrousel ontwikkeld. Met dit concept wordt kennis naar de Mbo-instellingen 'gebracht'. In samenwerking met de betreffende instelling wordt gekeken naar voor de regio en de daar aanwezige belanghebbenden, relevantie onderwerpen. In gezamenlijkheid wordt een kennisdeelbijeekomst georganiseerd, waarbij de Mbo-instelling door het KCNL wordt ontzorgd.

In 2018 zijn speciaal voor het Mbo de keuzedelen inclusief content over:

- *Dak en gevelgroen;*
- *Insecten bestuiving voor de teelsector (t.b.v. de bijenhouderij);*
- *Insecten kweken en verzorgen (t.b.v. de bijenhouderij).*

Daarnaast is als lesmateriaal beschikbaar gekomen:

- *de wikiwijs Melkveehouderij, biodiversiteit in de weide (t.b.v. Weidevogelbeheer)*
- *een veelheid aan lesmateriaal over het afkoppelen van hemelwater vanuit het project Limburg Waterklaar (t.b.v. de hoveniers en groenbeheerders)*

In 2017 zijn de generiek meetbare indicatoren (Key Performance Indicators hierna KPI's) aangevuld en aangescherpt, teneinde de impact en kwalitatieve output van activiteiten zichtbaar te maken en te meten. Vanaf april 2017 wordt door de projectleiders in viermaandelijks rapportages cijfermatig op de KPI's gerapporteerd. Onderstaande tabel presenteert de cijfermatige resultaten per ultimo 2018.

Tabel 3.1 Realisatie op KPI

KPI	Doelstelling per jaar	t/m december 2018
Deelname aan uitvoering projecten:		
Medewerkers en experts werkveld		335
Studenten Mbo	100	232
Studenten Hbo	383	493
Studenten Wo		50
Docenten Mbo	25	94
Docenten Hbo	25	166
Lectoren		46
Soort betrokkenheid:		263
Studentprojecten		420
Stageplaatsen		38
Afstudeerprojecten		82
Kennisdeelbijeekomsten:		
Kennisdeelbijeekomsten	6	277
Deelnemers werkveld		1451
Studenten Mbo		148
Studenten Hbo	4	490
Studenten Wo		107
leerlingen Vo/po		119
Docenten Mbo		300
Docenten Hbo		246
Lectoren		41
Inbedding in onderwijs:		
Minoren, modules en keuzedelen	3	13
Publicaties:		
Studentrapporten		83

Publicaties docentonderzoekers en lectoren	22	19
Klanttevredenheid werkveld (22 projecten)		7,4

De bovenstaande cijfers tonen de impact uitgedrukt in aantallen deelnemers aan projecten en kennisdeelbijeekomsten na drie jaar uitvoering.

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat de vooraf gestelde doelen (voor zover deze kwantitatief in het businessplan KCNL augustus 2015 gepland zijn) redelijk goed gehaald worden.

Het aantal deelnemers afkomstig uit het werkveld in de uitvoering van projecten is goed. Uit het aantal deelnemers aan kennisdeelbijeekomsten, afkomstig uit het werkveld, blijkt dat de kennisdeelbijeekomsten onderdeel zijn van het leven lang leren; het bij- en nascholen van medewerkers. Omdat het KCNL een combinatie is van CoE en het CIV wordt bij de analyse van impact onderscheid gemaakt in de betrokkenheid van Mbo en Hbo bij activiteiten. Te zien is dat ondanks de lagere betrokkenheid van het Mbo de uitvoering van de projecten, is het Mbo wel goed betrokken door deelname aan de kennisdeelbijeekomsten. Hbo studenten daarentegen zijn sterker betrokken bij de kennisontwikkeling.

Alleen die studentrapporten, die geschikt zijn voor publicatie (afgerond met minimaal een voldoende) worden via de website van het KCNL gepubliceerd. De publicaties van docent onderzoekers en lectoren varieert van *peer reviewed* publicaties tot publicaties in vakbladen of bijvoorbeeld publicatie in Netherlands Centre for River Studies.

De innovatieve kennis bereikt het onderwijs door betrokkenheid van het onderwijs in de projecten. De real life casuïstiek maakt de inhoud van het onderwijs interessant en relevant voor studenten. Opbrengsten worden in het onderwijs gebruikt om minoren, modules, en programma's te updaten. Keuzedelen en (digitaal) lesmateriaal komen voor het Mbo beschikbaar.

Een belangrijke indicator is de klanttevredenheid. Deze blijft stabiel op 7.4 (schaal 1-laag tot 10-hoog).

2 / Financieel verslag tot en met december 2018 en forecast

Met deze financiële rapportage wordt inzicht gegeven in de organisatiekosten van het KennisCentrum Natuur en Leefomgeving (KCNL) en in de financiële resultaten van de KCNL-projecten. In deze financiële rapportage wordt een vergelijking gemaakt tussen de realisatie tot en met december 2018 en de KCNL-begrotingen.

De oorspronkelijke meerjarenbegroting van het KCNL is gesteld op in totaal € 8 mln. Hiervan is € 3 mln toegerekend aan projecten op het thema 'Ontwikkelen naar een duurzame stad', € 3 mln toegerekend aan projecten op het thema 'Ontwikkelen naar maatschappelijk natuurbeheer' en € 2 mln gereserveerd voor organisatiekosten. Vanuit het Ministerie van Landbouw en Visserij (voorheen door het Ministerie van Economische Zaken) zal door het KCNL een subsidie worden ontvangen van maximaal € 4 mln.

De financiële realisatie tot en met december is positief.

- *Het volume aan nieuwe projecten ontwikkelt zich positief. Het totale volume aan nieuw ontwikkelde projecten in 2018 is € 925.000. Het totaal begrote projectvolume (incl. proposed projecten) komt hiermee per ultimo 2018 op € 6,3 mln. De totaal begroting is per ultimo 2018 € 9,1 mln.*
- *De realisatie binnen de projecten is volgens begroting. Tot op heden is € 3,8 mln binnen de projecten gerealiseerd.*
- *De totale cash bijdrage vanuit het werkveld binnen de portefeuille lopende projecten is begroot op € 664.000,-. Hiervan is tot einde december € 393.000,- gerealiseerd.*
- *De voor het programma overall vereiste 50-25-25%-regel van EZ, voor de vereiste verhouding tussen: de maximale bijdrage EZ (50%), minimale bijdrage werkveld (25%) en maximale bijdrage onderwijs (25%), is dankzij de toenemende realisatie bijna gehaald. Deze verhouding in de realisatie tot en met ultimo 2018 is 47-35-18%. Met het voortzetten van deze positieve beweging zal de verhouding in de loop van 2018 binnen de vereiste norm komen.*
- *De bovengrens voor organisatiekosten en Business Development is gesteld op 25% zijnde € 2 mln in de oorspronkelijke begroting. Dit absolute bedrag van € 2 mln blijft in de begroting gehandhaafd. Van deze € 2 mln is tot en met ultimo 2018 totaal 63% (€ 1,2mln) gerealiseerd. Het huidige aandeel organisatiekosten in de totaal begroting thans 21%. Hiermee wordt ruim aan de gestelde eis voldaan.*
- *De komende periode zal voor € 840.000 aan projecten moeten worden ontwikkeld voor de resterende uitvoeringsperiode van circa 1,5 jaar. Het is van groot belang dat deze projecten zullen worden ontwikkeld, om op die manier een minimaal projectvolume van 6 mln. te realiseren en de verhouding op minimaal 50-25-25% uitkomt.*
- *Bij het project Urban Green wordt overwogen het project stop te zetten en verder te gaan zonder subsidie. Dit zou een daling van het totale projectvolume van € 291.000 inhouden en een vrijval van subsidie van € 93.000.*

In de nu volgende paragrafen zal bovenstaande worden uitgewerkt. Hiervoor zal eerst worden gekeken naar de begroting en realisatie op programmaniveau. Vervolgens wordt ingezoomd op de realisatie per thema en de projecten daarbinnen. Dit hoofdstuk zal worden afgesloten met een paragraaf over de proposed projecten.

2.1 / Resultaten in verslagperiode op programma niveau overall

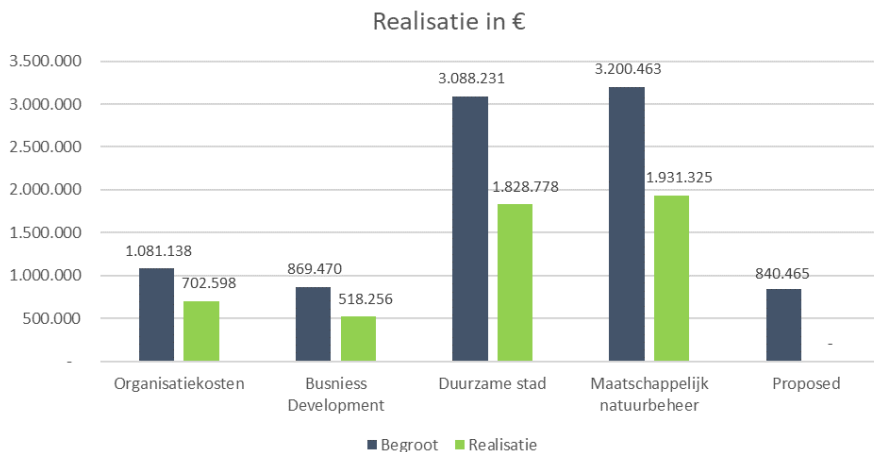
Begroting

De totale programmabegroting bedraagt op dit moment € 9,1 mln. Het subsidiebedrag van EZ/LNV is € 4 mln. Hierdoor komt het subsidieaandeel overall uit op 44%. Daarnaast wordt het KCNL-programma gefinancierd via een bijdrage uit het onderwijsveld groot € 1,9 mln (21%) en via een bijdrage uit het werkveld groot € 3,2 mln (35%). De bijdrage uit het werkveld bestaat uit een in-kind-bijdrage van € 2,4 mln (26%) en een cash-bijdrage van € 804.000 (9%), waarvan € 664.000 in reeds lopende projecten. Hiermee voldoet het KCNL in de begroting ruim aan de 50-25-25% cofinancieringsregel die door EZ is voorgeschreven. Van de € 9,1 mln is € 2 mln toebedeeld aan organisatiekosten en Business Development. De KCNL-projecten zijn onderverdeeld in twee hoofdthema's: Ontwikkeling duurzame stad (budget € 3,1 mln) en Ontwikkeling naar maatschappelijk natuurbeheer (budget € 3,2 mln). Daarnaast is in de begroting een bedrag opgenomen van € 840.000 voor proposed en nog toe te rekenen projecten. De begrote subsidie bijdrage op deze projecten is € 280.000 (33,3%).

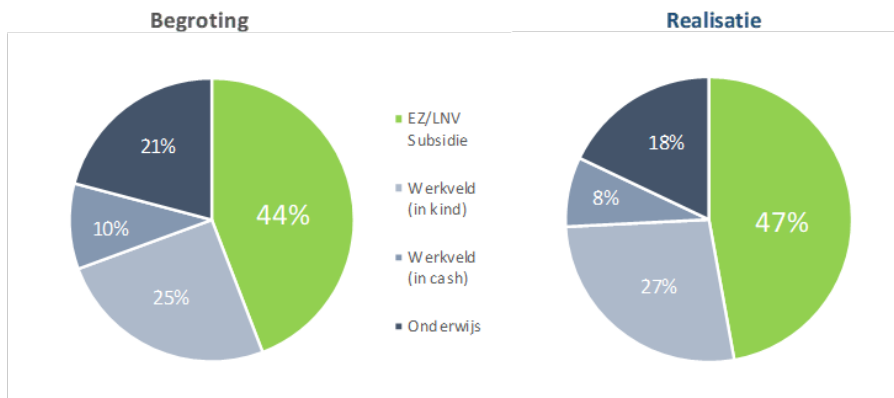
Realisatie ten op zicht van begroting

De realisatie van de budgetten t/m heden ziet er grafisch als volgt uit:

Grafiek 2.1: begroting versus Realisatie in € op programmaniveau

Grafiek 2.2: Verhouding cofinanciering begroting versus realisatie op programmaniveau

Tabel 2.1: Realisatie vs. begroot op programmaniveau

	Begroting					Realisatie				
	Totaal	EZ/LNV Subsidie	Werkveld (in kind)	Werkveld (in cash)	Onderwijs	Totaal	EZ/LNV Subsidie	Werkveld (in kind)	Werkveld (in cash)	Onderwijs
Overhead										
Organisatiekosten	1.081.138	836.567	109.854	-	134.716	702.598	556.270	77.753	-	68.575
Business Development	869.470	894.866	-	-	-	518.256	518.256	-	-	-
Duurzame stad										
Lopende projecten	2.081.418	570.256	768.125	262.000	481.037	887.526	259.341	301.347	91.804	235.034
Afgewikkeld	1.006.813	352.111	316.889	98.130	194.975	941.252	352.111	321.858	106.333	160.950
Maatschappelijk natuurbeheer										
Lopende projecten	2.516.611	786.974	866.360	217.857	645.420	1.277.761	384.166	488.948	106.995	297.652
Afgewikkeld	683.852	279.070	152.614	86.400	142.301	653.565	279.070	156.787	87.759	129.948
Proposed projecten										
Duurzame stad	420.233	140.078	70.039	70.039	140.078	-	-	-	-	-
Maatschappelijk natuurbeheer	420.233	140.078	70.039	70.039	140.078	-	-	-	-	-
Totaal jaar 1 t/m 4	9.079.767	4.000.000	2.353.920	804.465	1.878.604	4.980.958	2.349.215	1.346.692	392.891	892.159
		44%	26%	9%	21%		47%	27%	8%	18%

Analyse met betrekking tot de realisatie:

- De totale programmabegroting bedraagt op dit moment € 9,1 mln. Het subsidiebedrag van EZ/LNV is € 4 mln. Hierdoor komt het subsidieaandeel overall uit op 44%. Hiermee voldoet KCNL ruim aan de 50-25-25% cofinancieringsregel die door EZ/LNV is voorgeschreven.
- De realisatie zit op dit moment op 47-35-18%. Dit heeft te maken met de relatief hoge aanloopkosten en omdat aan de initiële projecten een subsidiebijdrage van 50% is toegekend. In Grafiek 2 is een overzicht van de procentuele bijdragen weergegeven.
- In 2018 is binnen de projecten een verhouding van 20-50-30% gehanteerd, met als doel een hogere werkveldbijdrage in projecten te stimuleren, dus niet subsidie afhankelijk te zijn in de samenwerking.
- De totale cashbijdrage van het werkveld is begroot op € 804.000 (excl. proposed). Hiervan is tot einde december 2018 € 393.000,- gerealiseerd. Deze worden in het algemeen pas aan het eind van een project verrekend met het werkveld.
- Van de organisatiekosten is reeds 65% gerealiseerd. Aanvankelijk was dit percentage hoger dan bij de realisatie van de projecten als gevolg van aanloopkosten. Hier was in de begroting rekening mee gehouden. Van de kosten voor business development is reeds 60% gerealiseerd.
- In totaal zijn 19 projecten afgerond. Bij het thema Ontwikkelen naar een Duurzame Stad is sprake van een onderbesteding van € 66.000,- (7%); bij het thema Ontwikkelen naar Maatschappelijk Natuurbeheer is een onderbesteding aanwezig van € 30.000,- (4%). De realisatie van de totale projectsom is gemiddeld lager dan begroot. In alle gevallen is geen overschrijding van de subsidiebedragen aanwezig.
- In totaal is voor een bedrag van € 840.000 in de begroting opgenomen voor proposed projecten. In de begroting van deze projecten is gerekend met een gemiddeld percentage subsidiebijdragen van 33%.
- Van het EZ/LNV-subsidie-budget van € 4 mln. is een bedrag van € 280.000,- gereserveerd voor de ontwikkeling van nieuwe projecten en activiteiten.

Conclusie realisatie

De realisatie is in balans met de begroting; kijkend naar de verwachte kosten en opbrengsten dan wordt voldaan de cofinancieringseisen van het Ministerie van EZ/LNV. Het KCNL bevindt zich in een fase waarin de realisatie van de verschillende projecten binnen de overeengekomen projectomvang en binnen de gestelde termijnen steeds meer onder druk komt te staan.

2.2 / Organisatiekosten

Organisatiekosten totaal

Tabel 2.2: Organisatiekosten totaal per categorie

	Begroot 2015 t/m 2020	Realisatie t/m dec 2018	Ruimte/ tekort	Percentage gerealiseerd
Management	668.204	500.287	167.917	75%
Overige organisatiekosten	412.934	202.311	210.623	49%
Totaal organisatiekosten	1.081.138	702.598	378.540	65%

In het nu volgende deel zal bovenstaande tabel worden toegelicht. Hierbij zullen eerst de organisatiekosten van het management worden geanalyseerd, vervolgens zal worden ingezoomd op de kosten voor business developers en tot slot zal in meer detail worden gekeken naar de overige organisatiekosten.

Management

Tabel 2.3: Detailoverzicht organisatiekosten management

	Begroot 2015 t/m 2020	Realisatie t/m dec 2018	Ruimte/ tekort	Percentage gerealiseerd
Projectmanagement	460.059	336.414	123.645	73%
Administratieve ondersteuning	61.051	60.528	523	99%
Secretariaat	40.695	30.744	9.951	76%
Subsidie adviseur	18.985	9.750	9.235	51%
Control	84.295	59.731	24.563	71%
Communicatie	3.120	3.120	0	100%
Totaal organisatiekosten - Management	668.204	500.287	167.917	75%

Bijzonderheden met betrekking tot de realisatie van de organisatiekosten management:

- Voor projectmanagement zijn minder uren geschreven dan begroot. Volgens de periodebegroting zouden de kosten voor projectmanagement momenteel € 329.000,- moeten zijn; zo'n € 7.000,- lager. Zoals reeds in eerdere rapportages is aangegeven heeft een urencompensatie plaatsgevonden. In de begroting van 2019 e.v. is hiermee rekening gehouden.
- Volgens de vooraf opstelde meerjarenbegroting waren de kosten voor administratieve ondersteuning relatief hoog de eerste jaren. Voor de komende jaren is een lager aantal uren voor deze periode opgenomen. Per saldo zullen deze over de totale uitvoeringsperiode naar verwachting iets hoger uitkomen.
- Nog steeds relatief weinig kosten (=uren) aanwezig van de subsidie-adviseur. Deze kosten zullen gelet op het streven van komende jaren om alternatieve geldstromen aan te gaan boren, gaan toenemen.
- Kosten communicatie hebben betrekking op de uren die door VHL-medewerkers zijn geschreven voor werkzaamheden ten behoeve van het KCNL-project. De externe (uitbestede) communicatiekosten zijn terug te vinden onder de 'Overige organisatiekosten'.

Overige organisatiekosten

Tabel 2.4: Detailoverzicht overige organisatiekosten

	Begroot 2015 t/m 2020	Realisatie t/m dec 2018	Ruimte/ tekort	Percentage gerealiseerd
Partnerraad	114.480	78.000	36.480	68%
Stuurgroep	130.091	68.328	61.763	53%
Reis- & Verblijfkosten	36.272	7.087	29.185	20%
Kennisbijeenkomsten	46.696	-	46.696	0%
Communicatie en PR	40.923	32.717	8.206	80%
Faciliteiten/overig	31.272	16.179	15.093	52%
Onvoorzien	13.200	-	13.200	0%
Totaal	412.934	202.311	210.623	49%

Bijzonderheden met betrekking tot de realisatie van de overige organisatiekosten:

- De kosten partnerraad en stuurgroep bestaan uit uren en zijn berekend op basis van de aanwezigheid van de betreffende leden. Dit in tegenstelling tot voorgaande rapportages, waarin de realisatie van de uren waren gebaseerd op de begroting.
- Aan faciliteiten/overig is totaal € 16.000,- besteed. Dit betreft kosten Turner inzake uitgevoerde werkzaamheden 2017 in verband met de doorontwikkeling van het businessmodel KCNL.

Conclusie organisatiekosten

Het totaal van de gerealiseerde organisatiekosten (€ 703.000) ligt op 88% van de begroting t/m december 2018 (€ 800.000) en blijft daarmee € 77.000 achter op de periodebegroting. Om balans te houden tussen organisatiekosten en projectrealisatie (max. 25% organisatiekosten) wordt terughoudend omgegaan met de uitgaven op de overige organisatiekosten.

2.3 / Kosten Business Development

Tabel 2.5: Detailoverzicht kosten business developers

	Begroot 2015 t/m 2020	Realisatie t/m dec 2018	Ruimte/ tekort	Percentage gerealiseerd
Metropoolregio Amsterdam	146.749	87.867	58.882	60%
Regio Noord-Holland, Flevoland	146.749	101.281	45.468	69%
Regio Friesland, Groningen, Drenthe	146.749	93.951	52.798	64%
Regio Zuid-Holland, Zeeland, Groene Hart	146.749	46.496	100.253	32%
Regio Noord-Brabant, Limburg	146.749	112.262	34.488	76%
Regio Overijssel, Gelderland	135.725	76.399	59.326	56%
Totaal organisatiekosten - Business Developers	869.470	518.256	351.214	60%

Bijzonderheden met betrekking tot de realisatie van de kosten Business Developers:

- Het aantal begrote uren op jaarbasis voor de Business Developers bedraagt 2.880 uur in 2018. In de realisatie 2.044 uur geschreven; dus 836 uur (29%) minder dan begroot.
- De eerste maanden van 2018 was de bezetting van de Business Developers niet volledig en hebben vervangingen plaatsgevonden die niet aaneensluitend waren. Als gevolg daarvan zijn bij de Metropoolregio Amsterdam, de regio Zuid-Holland, Zeeland, Groen Hart en bij de regio Overijssel, Gelderland minder uren gemaakt dan begroot. In september zijn drie nieuwe Business Developers gestart en is de bezetting compleet.

- De onderbezetting van het team heeft ertoe geleid, dat om de continuïteit in het KCNL te waarborgen, bestaande business developers ‘een tandje bij hebben gezet’ en in 2018 extra uren hebben gemaakt. Deze uren zullen gelet op de context waarbinnen dit is gebeurd, alsnog worden uitbetaald (betreft totaal ongeveer 100 uur voor Regio Noord-Brabant Limburg).

Conclusie kosten business development

Het totaal van de gerealiseerde kosten voor Business Development (€ 518.000) ligt op 85% van de begroting t/m december 2018 en blijft daarmee € 88.000 achter op de periodebegroting (€ 607.000). Nu de bezetting van de Business Developers vanaf september 2018 weer compleet is, is de verwachting dat de kosten zich de komende perioden conform begroting zullen ontwikkelen.

2.4 / Financiële voortgang op thema

Voor de financiering van de KCNL-projecten bestaan drie bronnen:

1. Subsidiebijdragen Ministerie van Economische zaken;
2. Bijdragen vanuit het werkveld. Dit kan een bijdragen zijn in uren die normaliter worden verrekend tegen een tarief van € 78,- per uur ('in kind'), of een contante bijdrage;
3. Bijdragen vanuit het onderwijs, waarbij ook hier weer onderscheid tussen een bijdragen in uren.

Bij het indienen en goedkeuren van projectvoorstel wordt goed gekeken naar de verhoudingen van bovenstaande bijdragen. Vervolgens worden de verhoudingen gedurende de uitvoering van de projecten stringent getoetst.

In Tabel 2.6 is een overzicht opgenomen van de bijdragen per thema.

Tabel 2.4: Bijdragen per thema

	Totaal	EZ/LNV Subsidie	Werkveld in kind	Werkveld Cash	Onderwijs
Duurzame stad - Begroot	3.043.523	922.367	1.085.014	360.130	676.012
Duurzame stad - Realisatie	1.828.778	611.453	623.205	198.137	395.984
Duurzame stad - Ruimte/tekort	1.214.745	310.915	461.809	161.993	280.028
Maatschappelijk natuurbeheer - Begroot	3.176.996	1.066.044	1.018.974	304.257	787.721
Maatschappelijk natuurbeheer - Realisatie	1.931.325	663.236	645.735	194.754	427.600
Maatschappelijk natuurbeheer - Ruimte/tekort	1.245.670	402.808	373.239	109.503	360.121
Proposded - Begroot	840.465	280.155	140.078	140.078	280.155
Proposed - Realisatie	-	-	-	-	-
Proposed Ruimte/tekort	840.465	280.155	140.078	140.078	280.155

Van de totale projectsom binnen het thema ‘Ontwikkelen naar een Duurzame Stad’ ad. € 3,1 mln is tot op heden € 1,8 mln (59%) gerealiseerd. Bij ‘Ontwikkelen naar Maatschappelijk Natuurbeheer’ bedraagt de totale projectsom € 3,2 mln. Hiervan is tot op heden € 1,9 mln gerealiseerd (60%). Beide thema’s lopen in de realisatie in de pas met de begroting. In de volgende paragraaf zullen projecten binnen de thema’s op detailniveau worden toegelicht.

2.4.2 / Ontwikkelen naar een Duurzame Stad

Resultaten per project

In tabel 2.7 wordt per project de realisatie afgezet tegen de begroting. Daarnaast wordt de procentuele voortgang in tijd weergegeven. Tabel 2.8 presenteert de financieringsverhouding binnen de projecten.

Tabel 2.7: Realisatie t.o.v. begroting in tijd projecten Ontwikkelen naar een Duurzame Stad

	Begroot 2015 t/m 2020	Realisatie t/m dec 2018	Saldo	Percentage gerealiseerd	Realisatie vlg. tijdschema
Lopende projecten					
Innovatieve Klimaatstresstest Fryslan	179.641	179.839	-198	100%	86%
Limburg waterklaar	259.150	285.378	-26.228	110%	78%
Vruchtgebruik	211.319	131.739	79.580	62%	74%
Urban Green	468.527	177.837	290.690	38%	51%
Kansen voor Agroforestry in de regio Nijmegen	199.820	52.144	147.676	26%	50%
Groene gezonde wijk	271.479	44.579	226.900	16%	28%
Smooth Traffic Management 2	33.930	16.010	17.920	47%	40%
Biodiversiteitsstresstest	252.712	-	252.712	0%	0%
Duurzame biodiversiteit monitoring	204.840	-	204.840	0%	0%
	2.081.418	887.526	1.193.892	43%	
Afgeronde projecten					
Groene Hart Academie	244.300	212.807	31.493	87%	100%
Stadsecologie	59.920	38.678	21.242	65%	100%
CoP Waardering groen openbare ruimte	75.816	76.609	-793	101%	100%
Dak- en gevelgroen in de 21e eeuw	68.039	71.167	-3.128	105%	100%
Innovatieve klimaatkanalen	75.022	72.403	2.619	97%	100%
CoP Openbare ruimte regisseren	81.272	76.609	4.663	94%	100%
Leren van klimaatinnovaties	120.274	108.459	11.815	90%	100%
Klimaatbestendigheid getoetst	176.870	174.397	2.473	99%	100%
Smooth Traffic management	35.100	39.924	-4.824	114%	100%
Tata Island	70.200	70.200	-	100%	100%
	1.006.813	941.252	65.561	93%	
Totaal duurzame stad	3.088.231	1.828.778	1.259.453	59%	

Tabel 2.8: Financieringsverhoudingen per project Ontwikkelen naar een Duurzame Stad

	Begroot				Realisatie			
	EZ/LNV Subsidie	Werkveld in kind	Werkveld Cash	Onderwijs	EZ/LNV Subsidie	Werkveld in kind	Werkveld Cash	Onderwijs
Lopende projecten								
Innovatieve Klimaatstresstest Fryslan	32%	7%	42%	19%	32%	10%	28%	29%
Limburg waterklaar	28%	47%	14%	11%	25%	46%	10%	19%
Vruchtgebruik	33%	33%	2%	32%	33%	18%	2%	47%
Urban Green	32%	50%	1%	17%	32%	46%	4%	18%
Kansen voor Agroforestry in de regio Nijmegen	33%	30%	5%	32%	33%	26%	0%	41%
Groene gezonde wijk	20%	39%	8%	33%	20%	52%	7%	22%
Smooth Traffic Management 2	19%	34%	7%	39%	19%	56%	0%	25%
Biodiversiteitsstresstest	21%	40%	32%	7%	0%	0%	0%	0%
Duurzame biodiversiteit monitoring	20%	27%	12%	41%	0%	0%	0%	0%
	29%	38%	10%	23%	16%	19%	6%	14%
Afgeronde projecten								
Groene Hart Academie	50%	28%	0%	22%	50%	28%	0%	22%
Stadsecologie	50%	42%	0%	8%	47%	40%	0%	12%
CoP Waardering groen openbare ruimte	47%	41%	0%	12%	33%	44%	16%	7%
Dak- en gevelgroen in de 21e eeuw	39%	34%	9%	19%	37%	29%	9%	24%
Innovatieve klimaatkanalen	33%	4%	33%	29%	33%	4%	29%	34%
CoP Openbare ruimte regisseren	33%	38%	15%	13%	33%	44%	16%	7%
Leren van klimaatinnovaties	33%	17%	29%	22%	33%	22%	32%	13%
Klimaatbestendigheid getoetst	32%	45%	12%	12%	32%	50%	12%	6%
Smooth Traffic management	33%	33%	0%	33%	29%	46%	0%	25%
Tata Island	33%	33%	0%	33%	33%	33%	0%	33%
	39%	31%	10%	19%	35%	32%	11%	16%
Totaal duurzame stad	33%	35%	10%	22%	33%	34%	11%	22%

Toelichting per project

Bijzonderheden met betrekking tot de realisatie van projecten binnen het thema 'Ontwikkelen naar een duurzame stad':

- Innovatieve Klimaatstresstest Fryslân: werkveldbijdrage blijft achter, maar is inmiddels ingelopen in januari 2019. Project zal worden afgesloten in april 2019.
- Limburg waterklaar: project loopt goed. Zowel hogere in kind bijdrage werkveld als vanuit onderwijs.
- Vruchtgebruik: onderwijsbijdrage is vrijwel geheel uitgeput terwijl de in kind werkveldbijdragen achterblijven (begroot € 70.000, realisatie € 24.000). Project eindigt in september 2019.
- Urban Green: lagere bijdrage vanuit in kind werkveld (begroot € 232.000, realisatie € 81.000). Onlangs is bekend geworden dat wordt overwogen het project stop te zetten en verder te gaan zonder subsidie. Dit zou een daling van het totale projectvolume van € 291.000 inhouden en een vrijval van € 93.000 aan subsidie.
- Kansen voor Agroforestry in de regio Nijmegen: Bijdrage vanuit werkveld blijft achter. Begroot € 70.000 (incl. € 10.000 cash), realisatie alleen in kind: € 13.000.
- Groene gezonde wijk: loopt volgens plan.
- Smooth Traffic Management 2: loopt volgens plan.
- Biodiversiteitstresstest: gestart per 1 januari 2019.
- Duurzame biodiversiteit monitoring: gestart per 1 januari 2019.
- Dak- en gevelgroen in de 21e eeuw. Project is onlangs iets boven begroting afgerond, met zowel hogere werkveld- als onderwijsbijdrage. Geen vrijval subsidie.
- Klimaatbestendigheid getoetst. Project is onlangs afgerond met een hogere bijdrage vanuit het werkveld, maar een lagere bijdrage uit het onderwijsveld. Als gevolg hiervan is bedrag van € 792 aan subsidie vrijgevallen.

Conclusie Ontwikkelen naar een Duurzame Stad

Bijzonder aandachtspunt is de doorlooptijd van de projecten gekoppeld aan de einddata. De tijd om deze projecten te gaan realiseren is kort. Bij de projectleiders is benadrukt dat zij aandacht moeten geven aan het ophalen van werkveldbijdragen. Daarnaast moet er nog voor € 420.000 aan proposed projecten binnen het thema 'Ontwikkelen naar een Duurzame Stad' worden ontwikkeld.

Het wordt steeds moeilijker om de projecten te ontwikkelen en te realiseren binnen de subsidieperiode. Conclusie is dat strak dient te worden gestuurd op de realisatie van projecten en nieuw te ontwikkelen projecten om onderbesteding van subsidie te voorkomen.

2.4.3 / Ontwikkelen naar Maatschappelijk Natuurbeheer

Resultaten per project

In tabel 2.9 wordt per project de realisatie afgezet tegen de begroting. Daarnaast wordt de procentuele voortgang in tijd weergegeven. Tabel 2.10 presenteert de financieringsverhouding binnen de projecten.

Tabel 2.9: Realisatie t.o.v. begroting in tijd projecten Ontwikkelen naar Maatschappelijk Natuurbeheer

	Begroot 2015 t/m 2020	Realisatie t/m dec 2018	Saldo	Percentage gerealiseerd	Realisatie vlgs. tijdschema
Lopende projecten					
Maatschappelijk (agrarisch) Natuurbeheer	251.700	221.221	30.479	88%	85%
Weidevogels en natuurinclusieve landbouw	103.100	63.443	39.657	62%	93%
Veenweide voedsel	206.341	169.041	37.300	82%	100%
Bodemvriendelijke natuurontwikkeling	147.556	50.953	96.603	35%	67%
Holwerd aan zee	263.984	186.690	77.294	71%	85%
Innovatie natte landbouw	107.800	74.792	33.008	69%	89%
Noordwaard, monitoring effecten van begrazing	154.870	82.916	71.954	54%	100%
Kruidenrijk graslanden	187.720	110.394	77.326	59%	63%
Voedselbossen Zuidoost Nederland	286.284	152.550	133.734	53%	50%
Steengoed	357.373	78.574	278.799	22%	46%
Circulair Uiterwaardenbeheer (SSRS-RKPIJ)	170.283	36.192	134.091	21%	50%
Bokashi, de bodem in ontwikkeling	117.636	25.894	91.742	22%	50%
Business modellen voor agroforestry door waard	161.964	25.101	136.863	15%	19%
	2.516.611	1.277.761	1.238.850	51%	
Afgeronde projecten					
Samen voor bijen	183.932	160.663	23.269	87%	100%
Lerend netwerk rendabel particulier bosbeheer	100.000	102.863	-2.863	103%	100%
Evaluatie participatieprojecten Natuurmonument	100.000	101.143	-1.143	101%	100%
Community of Practice verwaarden landschap	48.388	48.388	-	100%	100%
Evaluatie vrijwilligersprojecten St. Landschapsbe	100.000	83.634	16.366	84%	100%
Inrichting voor natuurbeleving	40.000	40.003	-3	100%	100%
Provinciale kennisagenda Natuur en Samenleving	85.155	85.155	-	100%	100%
Integrale gebiedsagenda Vechtdal	26.377	31.716	-5.339	120%	100%
	683.852	653.565	30.287	96%	
Totaal maatschappelijk natuurbeheer	3.200.463	1.931.325	1.269.137	60%	

Tabel 2.10: Financieringsverhoudingen per project Ontwikkelen naar Maatschappelijk Natuurbeheer

	Begroot				Realisatie			
	EZ/LNV Subsidie	Werkveld in kind	Werkveld Cash	Onderwijs	EZ/LNV Subsidie	Werkveld in kind	Werkveld Cash	Onderwijs
Lopende projecten								
Maatschappelijk (agrarisch) Natuurbeheer	35%	40%	0%	25%	35%	48%	0%	17%
Weidevogels en natuurinclusieve landbouw	49%	25%	0%	25%	49%	10%	0%	40%
Veenweide voedsel	33%	39%	0%	28%	33%	46%	0%	21%
Bodemvriendelijke natuurontwikkeling	33%	9%	33%	25%	26%	6%	48%	20%
Holwerd aan zee	33%	47%	0%	20%	33%	50%	0%	17%
Innovatie natte landbouw	33%	37%	0%	30%	33%	37%	0%	30%
Noordwaard, monitoring effecten van begrazing	30%	27%	5%	38%	30%	21%	9%	40%
Kruidenrijk graslanden	26%	59%	0%	15%	24%	65%	0%	11%
Voedselbossen Zuidoost Nederland	29%	42%	13%	16%	18%	35%	18%	29%
Steengoed	29%	27%	11%	32%	21%	17%	24%	38%
Circulair Uiterwaardenbeheer (SSRS-RKPIJ)	33%	18%	19%	30%	33%	19%	48%	1%
Bokashi, de bodem in ontwikkeling	32%	9%	46%	13%	32%	17%	46%	5%
Business modellen voor agroforestry door waarc	20%	41%	0%	39%	20%	29%	0%	51%
	31%	34%	9%	26%	30%	38%	8%	23%
Afgeronde projecten								
Samen voor bijen	39%	39%	0%	22%	38%	40%	0%	22%
Lerend netwerk rendabel particulier bosbeheer	50%	25%	0%	25%	49%	23%	0%	29%
Evaluatie participatieprojecten Natuurmonumen	50%	25%	0%	25%	47%	38%	0%	14%
Community of Practice verwaarden landschap	25%	0%	68%	6%	25%	0%	68%	6%
Evaluatie vrijwilligersprojecten St. Landschapsb	50%	25%	0%	25%	46%	23%	0%	31%
Inrichting voor natuurbeleving	50%	6%	19%	25%	50%	20%	22%	8%
Provinciale kennisagenda Natuur en Samenlevin	48%	0%	47%	5%	48%	0%	47%	5%
Integrale gebiedsagenda Vechtdal	33%	13%	22%	32%	27%	11%	18%	43%
	44%	22%	13%	21%	43%	24%	13%	20%
Totaal maatschappelijk natuurbeheer	34%	32%	10%	25%	34%	33%	10%	22%

Bijzonderheden met betrekking tot de realisatie van ontwikkelen naar maatschappelijk natuurbeheer:

- Maatschappelijk (agrarisch) Natuurbeheer: loopt volgens plan. Project is verlengd en loopt tot eind augustus 2019.
- Weidevogels en natuurinclusieve landbouw: werkveldbijdrage blijft nu nog achter (begroot € 26.000, realisatie € 6.000). Bij oplevering van het project zal een eenmalige bijdrage worden gerealiseerd.
- Veenweide voedsel: bijdrage vanuit onderwijs loopt achter.
- Bodemvriendelijke natuurontwikkeling: zowel de bijdragen vanuit het werkveld als de bijdragen uit het onderwijs lopen achter. Het project is traag op gang gekomen. Een inhaalslag wordt gemaakt.
- Holwerd aan zee: loopt volgens plan.
- Innovatie natte landbouw: zowel de bijdragen vanuit het werkveld als de bijdragen uit het onderwijs lopen achter. Project zal worden afgesloten begin april 2019.
- Noordwaard, monitoring effecten van begrazing: project loopt qua uitputting achter in tijd. De realisatie zou rond de 100% moeten liggen, dit is echter 54%. Lager bijdragen, zowel vanuit onderwijs als vanuit het werkveld. De einddatum van het project is 31-12-2018.
- Kruidenrijk graslanden: loopt volgens plan.
- Voedselbossen Zuidoost Nederland: loopt volgens plan.
- Steengoed: lagere in kind bijdrage vanuit het werkveld (begroot € 98.000, realisatie € 13.000).

- Circulair Uiterwaardenbeheer (SSRS-RKPIJ): lager bijdragen, zowel vanuit het werkveld als vanuit het onderwijs.
- Bokashi, de bodem in ontwikkeling: lager bijdragen, zowel vanuit het werkveld als vanuit het onderwijs.
- Businessmodellen voor agroforestry door waardecreatie: project is gestart in september 2018.

Conclusie ontwikkelen naar maatschappelijk natuurbeheer

Ook bij de projecten voor maatschappelijk natuurbeheer is de doorlooptijd van de projecten gekoppeld aan de einddata een belangrijk aandachtspunt. De tijd om deze projecten te gaan realiseren is kort. Bij de projectleiders is benadrukt, dat zij aandacht moeten geven aan het ophalen van werkveldbijdragen. Ook hier moet er nog voor € 420.000 aan proposed projecten worden ontwikkeld en wordt het steeds moeilijker om de projecten te ontwikkelen en te realiseren binnen de subsidieperiode.

Conclusie is dat strak dient te worden gestuurd op de realisatie van projecten en nieuw te ontwikkelen projecten om onderbesteding van subsidie te voorkomen.

2.4.4 / Nog in te zetten subsidie

Resultaten per project

Deze paragraaf geeft een overzicht van de proposed projecten per ultimo 2018.

Tabel 2.11: Begroting proposed projecten

	Totaal	Begroot			Onderwijs
		EZ/LNV Subsidie	Werkveld in kind	Werkveld Cash	
Duurzame stad Proposed - Begroot	420.233	140.078	70.039	70.039	140.078
Maatschappelijk natuurbeheer - Begroot	420.233	140.078	70.039	70.039	140.078
Totaal begroot	840.465	280.155	140.078	140.078	280.155

De nog in te zetten subsidie is inclusief vrijval uit afgesloten projecten (€ 68.000) bedraagt € 280.000. Als deze subsidie volledig ingezet wordt voor nieuw te ontwikkelen projecten zou -rekening houdend met een 33% subsidiebijdrage- in totaal € 840.000 aan nieuwe projecten uitgevoerd kunnen worden in de resterende uitvoeringsperiode (tot 1 juli 2020).

Conclusie nog in te zetten subsidie

In totaal zal nog voor € 840.000 aan projecten moeten worden ontwikkeld voor een uitvoeringsperiode van circa 1,5 jaar. Het is voor het KCNL van cruciaal belang, dat deze projecten zullen worden ontwikkeld om een minimaal projectvolume van € 6 mln. te realiseren, waardoor de verhouding op minimaal 50-25-25% uitkomt.

In het Jaarplan en bij behorende begroting KCNL 2019 is hierop geanticipeerd door na te denken over andere investeringen die bijdragen aan de uitvoering van de ambities van het KCNL en een snellere omloopsnelheid hebben. Daarom is met ingang van 2019 gestart met de uitgifte van Stimuleringsvouchers en Kennisdeel vouchers.

Bijlage 1: Bijlage Business case KennisCentrum Natuur en Leefomgeving 2.0

Inleiding

Het huidige Kenniscentrum Natuur en Leefomgeving (KCNL) wordt deels gefinancierd door een subsidiebijdrage vanuit het Ministerie van EZ (nu Min. van LNV). In de toekomst zal deze bijdrage verdwijnen. Uitgangspunt bij het financieel beleid van het KCNL is dat deze EZ-gelden zijn bedoeld als stimuleringsgelden, zodanig dat het KCNL na de subsidieperiode (vanaf 2020), wanneer het haar bestaansrecht heeft kunnen bewijzen, financieel op eigen benen kan staan.

Na de subsidieperiode dient het KCNL en het kernteam haar toegevoegde waarde te hebben bewezen: een uitbreiding van de projectenportefeuille, een sterke kwaliteit van activiteiten en een kernteam dat een zichtbare bijdrage levert als scharnierpunt. Vanuit die basis investeren de partners en projectparticipanten vanaf 2020 meer in de activiteiten van het KCNL. Daarnaast realiseert het KCNL in de loop der jaren een grotere bijdrage uit externe subsidiebronnen.

Multilevel verdienscenario

Door het KCNL is een multilevel verdienscenario opgesteld.

a) Organisatiekosten

Uitgaven				Inkomsten			
Management	Uurtarief	Uren	Bedrag	Strategische bijdragen	Aantal	Bijdrage	Totaal
Projectmanagement	€ 80	1.400	112.000	Bijdrage HBO	4	€ 9.000	36.000
Administratieve ondersteuning	€ 63	90	5.670	Bijdrage MBO	6	€ 9.000	54.000
Secretariaat	€ 63	160	10.080	Bijdrage werkveld	10	€ 9.000	90.000
Subsidieadviseur	€ 80	20	1.600				
Finance & Control (5 uur/wk)	€ 80	230	18.400				
Totaal managementkosten		1.900	147.750				
Overige organisatiekosten			Bedrag				
Reis- en verblijfskosten			4.000				
Kennisbijeenkomsten			12.000				
Communicatie en PR			12.000				
Faciliteiten/overig			4.250				
Totaal overige organisatiekosten			32.250				
TOTAAL ORGANISATIEKOSTEN			180.000	Totaal strategische bijdragen			180.000

b) Ontwikkeling en uitvoering van activiteiten

Uitgaven				Inkomsten		
Verstrekken vouchers	Bedrag	Aantal	Bedrag	Cash bijdrage onderwijs voor ontwikkeling activiteiten		
Vouchers kennisdeling	€ 5.000	5	25.000	Bijdrage MBO	25.000	
Vouchers alternatieve geldstromen	€ 10.000	5	50.000	Bijdrage HBO 4 x € 10.000 + Bijdrage MBO totaal € 10.000	50.000	
Totaal verstrekken vouchers			75.000	Totaal cash bijdrage onderwijs voor ontwikkeling activiteiten	75.000	
Business Developers 6 regio's	Uurtarief	Uren	Bedrag	Business Developers in Kind en Cash uit de regio's		
Regio Friesland, Groningen, Drenthe	€ 80	480	38.400	Regio Friesland, Groningen, Drenthe	38.400	
Regio Noord-Holland, Flevoland	€ 80	480	38.400	Regio Noord-Holland, Flevoland	38.400	
Regio Limburg en Noord-Brabant	€ 80	480	38.400	Regio Limburg en Noord-Brabant	38.400	
Regio Gelderland en Overijssel	€ 80	480	38.400	Regio Gelderland en Overijssel	38.400	
Regio Zuid-Holland, Zeeland en Groene	€ 80	480	38.400	Regio Zuid-Holland, Zeeland en Groene Hart	38.400	
Metropoolregio Amsterdam	€ 80	480	38.400	Metropoolregio Amsterdam	38.400	
Totaal Business Developers 6 regio's			230.400	Totaal Business Developers 6 regio's	230.400	
Partnerraad/stuurgroep	Aantal	Uurtarief	Uren	Bedrag	In kind bijdrage voor ontwikkeling activiteiten	
Partnerraad	22	€ 80	16	28.160	Partnerraad	28.160
Stuurgroep	8	€ 80	50	32.000	Stuurgroep	32.000
Totaal partnerraad/stuurgroep				60.160	Totaal in kind bijdragen voor ontwikkeling activiteiten	60.160
TOTAAL ONTWIK. EN UITV. ACTIVITEITEN				365.560	TOTAAL ONTWIK. EN UITV. ACTIVITEITEN	365.560
TOTAAL ORGANISATIE + ACTIVITEITEN				545.560	TOTAAL ORGANISATIE + ACTIVITEITEN	545.560

Toelichting

a) Organisatiekosten

De organisatiekosten van het KCNL zullen worden gedekt door strategische bijdragen vanuit het onderwijsveld en vanuit het werkveld. Hieronder een overzicht van de organisatiekosten en de dekking hiervan.

Management

Uitgangspunt is een jaarbezetting van 1.900 uur, verdeeld over de posten programmamanagement (totaal 1.400 uur), administratieve ondersteuning (2 uur per week), secretariaat (3,5 uur per week), subsidieadviseur (totaal 20 uur) en Finance & Controle (5 uur per week).

Overige organisatiekosten

Deze kosten zijn gebaseerd op een inschatting van de te verwachte kosten. Voor Communicatie en PR heeft dit o.a. betrekking op de hosting en het actualiseren van de KCNL-website.

Uurtarief

De gehanteerde uurtarieven zijn gebaseerd op overheidstarieven. Bij de tarieven is rekening gehouden met een indexering van 2,5% ten opzichte van de tarieven van 2016. Vervolgens zijn deze bedragen naar boven afgerond.

Strategische bijdragen

De strategische bijdragen is in dit voorstel in gelijke mate verdeeld over de strategische partners zijnde HAO's, AOC's en werkveld partijen. Gerekend is met twintig betalende partners die in gelijke mate bijdragen om de infrastructuur in stand te houden.

Ad. b) Ontwikkeling en uitvoering activiteiten

Vouchers

Voor de ontwikkeling van activiteiten zal het KCNL vouchers verstrekken voor kennisdeling en voor het aanboren van alternatieve geldstromen. Deze vouchers worden gedekt door een cash bijdrage vanuit het onderwijs voor ontwikkeling van activiteiten. Voor de financiering hiervan is aangenomen dat mbo-instellingen in het bijzonder profiteren van de kennisdoorstroming van Hbo naar Mbo. De vouchers voor alternatieve geldstromen worden gebruikt voor proposal writing voor onderzoeks-fondsen en het aanboren van alternatieve geldstromen, zoals bijvoorbeeld RIF aanvragen. Voor de financiering van deze vouchers is aangenomen dat Hbo-instellingen in het bijzonder gebruik zullen maken voor proposal writing en Mbo-instellingen in mindere mate voor het schrijven van bijvoorbeeld RIF-aanvragen etc.

Business Developers

In het verdienscenario is rekening gehouden met de inzet van een zestal business developers. De dekking van kosten voor de business developers wordt aansluitend bij de regionale opgaven, primair door de betreffende partners uit de regio's in gezamenlijkheid opgebracht.

Partnerraad/stuurgroep

Aantal partnerraad- en stuurgroep-bijeenkomsten is gebaseerd op de huidige frequentie van deze overeenkomsten. Het betreft in-kind uren van de partners.

Bijlage 2: Omvang studenten naar instelling

Bron: Groenpact 2018

Omvang naar instelling (deelnemers)				
	vmbo	mbo	ho/wo	Totaal
AOC Oost	3.391	1.792		5.183
AOC Terra	4.127	2.185		6.312
Citaverde College	1.812	1.377		3.189
Clusius College	4.235	1.640		5.875
De Groene Welle	470	1.275		1.745
Edudelta	751	743		1.494
Aeres	3.546	3.294	2.886	9.726
Helicon	1.766	5.281		7.047
Landstede		261		261
Lentiz	2.206	1.308		3.514
Nordwin College	1.834	1.632		3.466
Prinsentuin	1.223	1.098		2.321
Wellantcollege	9.038	3.535		12.573
Van Hall Larenstein			4.221	4.221
HAS Hogeschool			3.005	3.005
Inholland			747	747
Wageningen University			9.574	9.574
Totaal	34.399	25.421	20.433	80.253

Evelyne van Dongen – *Programmamanager KCNL*

0610505037

Evelyne.vandongen@kcnl.nl

www.kcnl.nl

Larensteinselaan 26a

Postbus 9001

6880 GB Velp

Het KennisCentrum Natuur en Leefomgeving is een knooppunt waar bedrijfsleven, maatschappelijke actoren, overheden en onderwijs op een stimulerende wijze en vanuit een duurzame visie, samenwerken aan innovaties en vakmanschap op het gebied van de inrichting en het beheer van de groene ruimte en leefomgeving.

KennisCentrum
Natuur en
Leefomgeving